

Голас Радзімы

№ 4 (1266) СТУДЗЕНЬ 1973 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 18-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

ГОД ВЯЛІКІХ СПРАЎ

Здабыткам гісторыі стаў яшчэ адзін год жыцця чалавецтва. І наўрад ці знойдзеца дзе такі каментар, які не згадаўся б з тым, што 1972 год быў багацейшы за сваіх папярэднікаў на добрыя справы. У многім «пацяплела» міжнародная атмосфера, новыя перамогі ў класавых бітвах атрымаў пралетарыят, дзяржаўнай незалежнасці дабіліся раней прыгнечаныя народы...

Адной з адметных старонак летанісу галоўных сацыяльна-палітычных падзей мінулага года з'явіўся 50-гадовы юбілей утварэння СССР. Менавіта таму, што паўстагоддзя назад шматлікія народы, што скінулі аковы царызму, аб'ядналі свае намаганні ў справе пабудовы сацыялізму, мы змаглі зрабіць усё, чым цяпер ганарымся і што прыносіць сусветную славу нашай Радзіме.

Для нас, савецкіх людзей, прайшоўшы 1972 год быў характэрны яшчэ і тым, што сваімі здабыткамі ён нібыта падвёў вынікі першай палавіны бягучай пяцігодкі, дазволіўшы нам асэнсаваць веліч зробленага і ўдакладніць маштаб заўтрашняга дня.

Якія ж гэта вынікі і чаму, разгледзеўшы іх, мы сёння яшчэ больш пераконваемся ў рэальнасці самых смелых планаў развіцця краіны, вызначаных у рашэннях XXIV з'езда Кампартыі Савецкага Саюза?

У свой час мы шырока знаёмлілі нашых чытачоў з планами дзевятай пяцігодкі, таму многія, напэўна, памятаюць, што галоўнай задачай дзевятага пяцігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР з'яўляецца рэзкі ўздым матэрыяльнага і культурнага ўзроўню савецкіх людзей.

Ні адна дзяржава свету ні ў які перыяд свайго развіцця не можа параўнацца з Савецкім Саюзам маштабамі сацыяльных мерапрыемстваў, што з году ў год накіроўваюцца на ўздым дабрабыту працоўных. Дзесяткамі мільярдаў рублёў вымяраецца штогадовы рэальна-нальны даход нашай краіны, адной з багацейшых у свеце. 80 працэнтаў гэтай сумы рэгулярна выдаткоўваецца на павышэнне матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця савецкага народа. Не ў банкі маніпалістаў, не на бомбы і напалм, а на будаўніцтва жылля і школ, на павышэнне зарплат, пенсійнага забеспячэння і ахову здароўя выдаткуюцца багацці, накопленыя нашай працай.

Як сведчыць статыстыка, толькі ў 1971—1972 гадах 34 мільёны грамадзян Савецкай краіны значна павялічылі свае грашовыя даходы. Гэта рабочыя і служачыя чыгуначнага транспарту і метрапалітэнаў, механізатары сельскай гаспадаркі, настаўнікі і ўрачы, выхаванцы дзіцячых дашкольных і работнікі вышэйшых навучальных устаноў. Аклады працоўным гэтых катэгорый з пачатку пяцігодкі былі павышаны на 20—29 працэнтаў. Спіс можна дапоўніць пералікам іншых прафесій, бо заработная плата павышана таксама ў радзе асобных раёнаў краіны.

Палепшана пенсійнае і сацыяльнае забеспячэнне працоў-

ных. У прыватнасці, павялічаны мінімальныя размеры пенсій па старасці, а дадаткова калгаснікам — яшчэ і іншыя віды пенсій.

У той жа час узраслі на 25—30 працэнтаў стыпендыі студэнтаў тэхнікумаў і інстытутаў. Пачалі праводзіцца мерапрыемствы па павышэнню мінімуму заробатнай платы рабочых і служачых. І, нарэшце, напярэдадні Новага года апублікавана чарговая Пастанова Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР «Аб змянненні спагнання падаткаў з заробатнай платы рабочых і служачых у размеры да 70 рублёў у месяц і зніжэнні ста-

вак падаткаў з заробатнай платы да 90 рублёў у месяц».

Усяго ж за першыя два гады пяцігодкі рэальныя даходы на душу насельніцтва па краіне ўзраслі на 8,2 працэнта, сярэдняя заробатная плата рабочых і служачых — на 7, а калгаснікаў — на 8,1 працэнта.

Мы з задавальненнем адзначаем, што ўсе гэтыя і іншыя лічбы росту нашага дабрабыту адпавядаюць планавым і нават пераўзыходзяць іх. А гэта значыць, што галоўная задача пяцігодкі паспяхова здзяйсняецца.

1973 год мы лічым рашаючым у лёсе пяцігодкі, бо ён у

многім вызначыць канчатковы поспех нашых планаў. Таму перспектывы і заданні наступнага года абмяркоўваліся асабліва ўдумліва і старанна. План развіцця народнай гаспадаркі і бюджэт нашай рэспублікі зацвердзіла чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета БССР васьмага склікання, што праходзіла ў Мінску ў канцы снежня.

Дэпутаты абмеркавалі і вызначылі новыя значныя вышыні ў развіцці прамысловасці, будаўніцтва, сельскай гаспадаркі, транспарту, навукі і культуры рэспублікі. Мы не будзем зараз прыводзіць усе лічбы плана

трэцяга года пяцігодкі, бо яшчэ не раз назавём іх. Скажам толькі, што такога размаху народная гаспадарка Беларусі не ведала.

Але зноў, як і ў папярэднія гады, канчатковай мэтай усіх нашых планаў з'яўляецца павышэнне матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця працоўных. Вось што аб гэтым гавораць лічбы.

З гадавога бюджэту рэспублікі, які вызначан у суме 3 654 294 тысячы рублёў, 1 528 708 тысяч рублёў пойдзе на сацыяльна-культурныя мерапрыемствы, 60 мільёнаў рублёў з гэтай сумы — амаль у тры разы больш, чым летась! — выдаткоўваюцца толькі на павышэнне заробатнай платы новым катэгорыям працоўных.

Дзякуючы шырокаму комплексу мер рэальныя даходы на душу насельніцтва ў рэспубліцы павялічацца сёлета на 6, а з пачатку пяцігодкі — на 20 працэнтаў. Насельніцтва атрымае яшчэ каля ста тысяч выдатных кватэр, будуць пабудаваны новыя школы, бальніцы, дзіцячыя і спецыяльныя навучальныя ўстановы.

Яскравым паказчыкам росту дабрабыту з'яўляецца тавараабарот. У 1973 годзе ён дасягне 6 мільярдаў 330 мільёнаў рублёў — гандлёвая сетка значна папоўніцца новымі прамысловымі і харчовымі таварамі.

Прадугледжваецца далейшае павелічэнне аб'ёму работ па бытавому абслугоўванню насельніцтва. Жыхарам рэспублікі будзе сёлета аказана бытавых паслуг амаль на 15,5 працэнта болей, чым летась.

Трэці год пяцігодкі з'явіцца новым крокам у павышэнні культурнага ўзроўню жыцця народа. Працягнецца работа па пераходзе да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі. Пявялічыцца прыём у вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы. Намнога расшырыцца сетка клубных устаноў, масавых бібліятэк, кінаўстаноў. А ўсяго на рэалізацыю мерапрыемстваў па развіццю культуры і мастацтва выдаткавана 60 мільёнаў рублёў, або на 6,2 працэнта болей, чым у мінулым годзе.

У сёлетнім годзе яшчэ больш палепшыцца медыцынскае абслугоўванне насельніцтва. У эксплуатацыю ўвойдуць абласная бальніца ў Брэсце, раённыя клінікі ў Кобрыне і Чачэрску, паліклініка ў Мазыры, санітарна-эпідэміялагічныя станцыі ў Вілейцы і Лепелі... На патрэбы аховы здароўя насельніцтва ўрад рэспублікі накіроўвае ў 1973 годзе 323 мільёны рублёў, на будаўніцтва медыцынскіх устаноў — 17 мільёнаў, на аснашчэнне бальніц новым абсталяваннем — 4,1 мільяна рублёў.

Штогод растуць лічбы народнага дабрабыту, безупынна і заканамерна. Праз іх мы яшчэ лепш адчуваем усю нястрыманасць і моц нашай хады наперад. Таму мы ўпэўнены, што сацыяльная праграма трэцяга, рашаючага года пяцігодкі таксама будзе паспяхова выканана.

МАСАВАЕ ЖЫЛЛЁВАЕ БУДАЎНІЦТВА ВЯДЗЕЦЦА НА БЫЛЫХ УСКРАІНАХ МІНСКА.

Больш за паўтара дзесятка буйных электрастанцый агульнай магутнасцю чатыры мільёны кілават, 170 тысяч кіламетраў высакавольтавых ліній электраперадач уваходзяць сёння ў Беларудскую энергасістэму. Ёсць у яе і свой навуковы цэнтр — філіял Дзяржаўнага навукова-даследчага энергетычнага інстытута.

Галоўная праблема, над якой працуе калектыў навуковага цэнтра, — стварэнне метадаў і матэматычных мадэлей аптымізацыі паліўна-энергетычнага балансу рэспублікі.

Буйнога паспеху дабіліся супрацоўнікі лабараторыі інфармацыйнай тэхнікі, якой кіруе Уладзімір КАХАНОВІЧ. Яны распрацавалі аўтаматызаваную сістэму ўліку электрычнай энергіі. Яе выкарыстанне дазваляе больш рацыянальна размяркоўваць электраэнергію ў энергасістэмах рэспублікі. За-

раз вучоныя лабараторыі распрацоўваюць комплекс прыбораў на ўліку цеплавых энергіяў. У перспектыве — стварэнне адзінай сістэмы такога ўліку.

Цікавая работа вядзецца і ў лабараторыі асноўнага металічнай карозіі, якой кіруе кандыдат тэхнічных навук Аляксей УНУКАЎ.

Плённа працуе калектыў сектара аптымізацыі электрасетак. Яго задача — распрацоўка аўтаматызаваных сістэм кіравання цеплавымі электрастанцыямі. У гэтай галіне беларускі інстытут лічыцца вядучым у Саюзе. НА ЗДЫМКУ: старшы тэхнік Ірына ВАСІЛЕўСКАЯ, загадчык сектара праграмавання кандыдат тэхнічных навук Дзмітрый ГРОМАЎ і малодшы навуковы супрацоўнік Багдана ТРАЦЦЯКОВА ля электрона-вылічальнай машыны «Мінск-32».

Фота І. ЗМІТРОВІЧА.

НАШЫ КАРЭСПАНДЭНТЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

Адна з адметных рыс навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, якая зараз адбываецца ў народнай гаспадарцы рэспублікі, — мацнеючыя сувязі навукі з практыкай. Галоўная задача, што стаіць перад вучонымі, — павышэнне эфектыўнасці грамадскай вытворчасці. Ніжэй расказваецца, як супрацоўнічаюць з вучонымі беларускія шахцёры.

НЕКАЛЬКІ мінут імклівага спуску — і кляцц спынілася і падземным «ваказалем» Трэцяга рудаўпраўлення камбіната «Беларуськалій». Над

з вучонымі прынясе выдатны плён.

Сустрэча, што адбылася ў брыгадзе Гарбачова, не выключэнне. Прадстаўнікі навукова-даследчых інстытутаў — частыя госці на камбінаце. Іх можна ўбачыць там, дзе ў вытворчасць укараняецца новае, перадавое.

«Беларуськалій» — прадпрыемства маладое. Яно ўзводзілася і працягвае будавацца з улікам апошніх дасягненняў навукі і тэхнікі. Менавіта тут выпрацоўваюцца і дапрацоўваюцца многія навінкі горнай тэхнікі, ажыццяўляюцца цікавыя ідэі вучоных. І беларускія гарнякі заўсёды ахвотна супрацоўнічаюць з вучонымі.

для абагачэння руды. У выніку іх укаранення прадпрыемства атрымала звыш 1,5 мільёна рублёў эканоміі.

Многа каштоўных ідэй падалі і самі рабочыя камбіната. Цікавая, напрыклад, распрацоўка інжынераў В. Шчарбіны і В. Смірнова па кіраванню праходчым камбайнам з дапамогай лазернага промяня. Выкарыстоўваючы вопыт Ленінградскага навукова-даследчага інстытута па маркшэйдэрскіх работах, інжынеры сканструявалі сістэму кіравання камбайнам на адлегласці. Аператар з пульту «камандуе» машынай, задае ёй неабходны рэжым работы. У горнай справе такі метад — навіна.

ЧЭРВЕНСКАЯ ХАТЫНЬ

Сталі халодны лістападаўскі досвітак. Вёска Буда прасынчалася, як звычайна, рана. Стукалі веснічкі, рыпелі калодзежныя жураўлі, дымлілі коміны. Здавалася, што вайна не пачылася заглянуць у гэты аддалены кут. І ніхто не ведаў у тую раніцу, што вёска ўжо акружана ланцюгом фашысцкіх карнікаў і паліцаў і што ў палівоў сумцы начальніка чэрвеньскай паліцыі здраўніка Ждановіча ляжыць загад: «За дапамогу партызанам жыхароў населенага пункта Буда поўнасцю знішчыць, будынкі спаліць. Ніякай літасці!».

На досвітку самы моцны дзіцячы сон. Трохгадовы Пеця Рабцэвіч прынуўся ад стрэлаў. На падлозе ў лужыне крыві ляжалі яго бацькі. Над імі са зброяй у руках стаялі салдаты ў чорных шынялях. Карнікі не заўважылі малаго. А калі ён пакінуў маці, фашыст, амаль не цэлячыся, ускінуў карабін. Страляў не ведаў апек тварык хлопчыка...

Вёска палала з усіх канцоў, 53 яе жыхары, забітыя ў сваіх хатах, гарэлі разам з дамамі. Расстралены былі ў асноўным жанчыны, дзеці, састарэлыя.

Пеця Рабцэвіч апытомнеў, калі ў хаце было ўжо шмат дыму. Ён спёў з печы і, закрываючы рукі, акрыўлены твар, пабег даўей ад роднага дома. У сядзеньні вёсцы яго перавязалі. Дзіця доўга хавалі ад чужых вачэй.

У тую лістападаўскую раніцу цудам выратаваўся ад смерці і Марыя Лучонак. Двойчы параненая, яна знайшла ў сабе сілы запаўніць ў лес, дзе яе падабралі партызаны. Жывымі засталіся яшчэ некалькі аднавяскоўцаў, якіх у той дзень не было дома.

Не ўскрэсла пасля вайны вёска Буда ў Чэрвеньскім раёне. На яе месцы — помнік-абеліск. Да яго часта прыходзяць людзі, каб ушанаваць памяць родных і блізкіх, якія ўжо ніколі не вернуцца ў свае дамы. Ніколі не загояцца раны вайны і ў сэрцах шафёра Чэрвеньскага вівзавода Пятра Рабцэвіча, Марыі Лучонак, іх родных і блізкіх. Брагеды мёрнай беларускай вёска Буда напамінае аб тым, трымажым жыхароў, горы і страхах, што нясе чалавецтву вайна.

А. ФУРЫК.

ДЛЯ МНАГАДЗЕТНЫХ СЕМ'ЯЎ

У сям'і лесніка Івана Жаўняровіча з вёскі Чыстае Глыбоцкага раёна адзінаццаць дзяцей. І вось нядаўна аднавяскоўцы павіншавалі бацькоў з дванаццацім дзіцём. Усе дзедзі акружаны клопатамі і дома, і ў дзіцячым садзе, і ў школе. Старэйшыя працуюць у калгасе. Вялікую дапамогу сям'і аказвае дзяржава. Жаўняровічы атрымалі каля пяці тысяч рублёў дапамогі пры нараджэнні дзіцяці і за мнагадзетнасць.

Цяпер у Глыбоцкім раёне 338 сем'яў, якія маюць ад 4 да 12 дзяцей. У мінулым годзе дзяржава выплаціла мнагадзетным сем'ям раёна больш за 20 тысяч рублёў адначасова і штомесячнай дапамогі.

М. РАВЦАЎ.

ПРАФІЛАКТОРЫЙ АЎТАМАБІЛІСТАЎ

У маляўнічым кутку на беразе рэчкі Лахва адкрыўся прафілакторый Магілёўскага аўтазавода імя Кірава. Да паслуг адпачываючых — прасторныя светлыя пакоі, лячэбныя кабінеты. Працуе водалячэбніца з хваёвымі, жамчужнымі і радонавымі ваннамі. У новым прафілакторыі адпачылі ўжо звыш 200 рабочых завода.

Цяпер у Магілёўскай вобласці працуюць пяць прафілакторыяў прамысловых і транспартных арганізацый, дзве калгасныя здраўніцы.

М. ШМАТАЎ.

ЮБІЛЕЙ ПАСЯЛКОВАЙ БАЛЬНІЦЫ

Нядаўна жыхары гарадскога пасёлка Ружаны адзначылі стогадовы юбілей сваёй бальніцы. У той далёкі час, калі бальніца толькі пачынала сваё існаванне, было ў ёй усёго пазяць ложкаў. Лячыў хворых ад усіх хвароб адзін урач.

Зараз пры Ружанскай пасялковай бальніцы ёсць радзільнае, хірургічнае, тэрапеўтычнае, дзіцячае, інфекцыйнае аддзяленні, дзіцяча-жаночая кансультацыя. У бальніцы 165 чалавек медыцынскага персаналу. У лячэбных кабінетах устаноўлена навішае абсталяванне. Стцыянарную, прычым бясплатную, медыцынскую дапамогу адначасова могуць атрымаць 120 чалавек.

М. РАДЗЮК.

ВУЧОНЫЯ НА ВЫТВОРЧАСЦІ

галавой — сотні метраў зямной тоўшчы. Кідаюцца ў вочы чысціны і парадак. Складзеныя і сцены ззяюць яркімі крупінкамі каштоўнай пароды, у штрэках — свежае паветра.

Да забоя, у якім працуе брыгада буравікоў В. Гарбачова, едем на аўтамашыне праз шматлікія «вуліцы», у якіх нявольнаму чалавеку лёгка заблудзіцца. Вось тут, у далёкім штрэку, я і сустрэў прадстаўніка маскоўскага інстытута «Гіп-равугальмаш» А. Грыбава. Што прывяло сюды вучонага? Аказваецца, апошні год з салігорскай гарнякі сумесна з вучонымі Масквы, Данецка, Пярмі і іншых буйных навуковых цэнтраў вядуць пошукі лепшай тэхналогіі селектыўнай выемкі руды.

Нядаўна канструктары распрацавалі для шахцёраў новы камбайн «ПК-11». Тут, у забой, ідзе яго выпрабаванне.

— Выдатная машына, — гаворыць аб новым камбайне В. Гарбачоў. — Яна высокапрадукцыйная, аснашчана сістэмай аўтаматычнага кіравання кіраваннем. Але сёе-тое, на нашу думку, трэба дапрацаваць.

— Так, выпрабаванні выявілі не толькі моцныя, але і слабыя бакі нашага камбайна, — зазначае А. Грыбаў, адзін з аўтараў аргэрата. — Тут, на месцы, мы рашаем сумесна з гарнякамі, што і як трэба ўдасканаліць.

Новы камбайн выдаў на-гара ўжо больш за 20 тысяч тон выкапанага руды. Шахцёры перакананы, што іх садружнасць

Камбінат з году ў год павялічвае свае магутнасці. У бягучай пяцігодцы тут намячаецца падвоіць выпуск калійных угнаенняў. А дасягнуць гэтага можна з дапамогай навукі, на аснове паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу. Вось чаму на Трэцім рудаўпраўленні створан спецыяльны горны ўчастак для выпрабавання і ўкаранення новай тэхнікі. Дзейнічае тут і так званая ініцыятыўная група на чале з намеснікам начальніка цэнтральнай лабараторыі Т. Дзянкевічам. Група займаецца ўдасканальваннем селектыўнага метаду здабычы руды.

У Першым рудаўпраўленні я сустрэў вучоных з Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута галургіі. Яны сумесна з гарнякамі выпрацоўвалі ўстаноўкі гідраўлічнай закладкі солеадвалаў у выпрацаваныя прасторы шахтаў. Справа ў тым, што разам з каштоўнымі пародамі на паверхню зямлі пакуль падаецца і шмат прымесяў. Пустыя пароды потым ссыпаюцца ля шахтаў, ствараючы вялізныя тэрыконы, якія займаюць нямала ўрадлівай глебы. Як зрабіць, каб прымесі заставаліся пад зямлёй? Гэта праблема даўно хвалюе салігорцаў, і яны ўжо немала зрабілі для яе вырашэння.

Цесныя сувязі існуюць паміж гарнякамі Салігорска і беларускімі вучонымі. Вялікую дапамогу шахцёрам аказваюць, напрыклад, спецыялісты інстытута агульнай і неарганічнай хіміі Акадэміі навук БССР. Вучоныя распрацавалі шэраг новых, больш танных рэагентаў

Цяпер інжынеры Шчарбіна і Смірнов працуюць над удасканаленнем сваёй сістэмы. А дапамагаюць ім у гэтым вядомыя вучоныя з усёй краіны.

Дваццаць шэсць навукова-даследчых інстытутаў і праектна-канструктарскіх арганізацый Саветаў Саюза працуюць над павелічэннем выпуску калійных угнаенняў на камбінаце «Беларуськалій». Вучоныя вядуць таксама работы па палізацыі і аўтаматызацыі вытворчых працэсаў. Восем навуковых устаноў займаюцца распрацоўкай і ўкараненнем аўтаматызаванай сістэмы кіравання. Электрона-вылічальныя машыны гэтай сістэмы хутка возьмуць на сябе рашэнне многіх вытворчых задач. Дзякуючы такому цеснаму супрацоўніцтву з вучонымі і шырокаму ўкараненню ў вытворчасць прагрэсіўных метадаў працы, салігорцы штогод паспяхова выконваюць дзяржаўныя планы, ставяць усесаюзныя рэкорды па падземных праходках і здабычы руды. У многіх кутках нашай краіны добра вядомы імёны праслаўленых беларускіх шахцёраў Васіля Пінчука, Леаніда Калініна, Станіслава Казакевіча і многіх іншых.

— Зразумела, рэкорднай выпрацоўкі я не дабіўся б, — расказвае Леанід Калінін, — калі б не пастаяннае ўдасканальванне тэхнікі. Умацаванне сувязей з навукай прыносіць вялікую карысць.

Так думаче не толькі перадавы рабочы. Гэта меркаванне ўсіх на камбінаце.

І. МАКАЛОВІЧ.

Е СЦЬ нешта агульнае паміж сённяшнімі літаратарамі і філосафамі «вольнага Захаду». Сядзячы на мелі, і тыя, і другія энергічна шукаюць... броду да берага, на якім чакаюць смельчакоў лаўры наватараў.

На вачах у абалваненай публіцы з дрэва творчасці сарваўся скараспелы плод канвергенцыі і прагматызму—узломна-рэцыдывісцкі жанр. Нарадзілася «апавесць» гаспадарча-прыкладнога характару. Сама назва яе, што, як правіла, канчаецца запытальнікам, ужо заключае ў сабе цяжары рацыяналізму: «Як падрабіць подпіс на векселі?», «Як бясшумна пранікнуць у музей?», «Як сплавіць на той свет любімую цешчу?».

Гэта ў літаратуры. А ў філосафіі? О, тут — павальнае захапленне тэарэтычным «мадэліраваннем»... сацыялізму з далёкім практычна-палітычным прыцэлам.

І ў той, і ў другой галінах за пяро бяруцца і звычайныя ўзломшчыкі — «мядзвяджэнікі», і тытулаваныя гангстэры. У Англіі сёлета ў зеніце славы выхаванец Ітанскага каледжа, лорд па крыві, сэр Родрык Науліс. Яго кніжка «Як аграбіць банк без прымянення сілы» стала бестселерам годзі У Злучаных Штатах Амерыкі ўсе зачытваюцца «творам» былога клерка, а цяпер вялікай знакамітасці Роберта Барнеса «Ці гарантаваны твой дом ад уварвання злодзеяў?».

Можна здацца, на першы погляд, што аўтары «шэдэўраў стагоддзя» выдаюць сваю прадукцыю выключна ў дабрачынных мэтах — каб перасцерагчы сваіх даверлівых суграмадзян ад каварства круцільцаў і абібокаў. Але першы погляд выхоплівае толькі прывабную каляровую вокладку. Змест жа спацагаецца значна пазней і пры больш уважлівым чытанні.

Лорд Науліс перад тым, як сесці за машынку і зарабіць мільён на «апавесці», спрабаваў дастаць яго ў банку... на жал, з ужываннем сілы. Клерк Барнес, зарабіўшы кругленькую суму на «літаратурнай ніве», вырашыў яшчэ крыху акругліць свой капіталычак на практычным укараненні апісаных ім метадаў рабунку — паліцыя накрыла дэбютанта новага жанру ў самы нязручны момант: калі ён падбіраў адмычку да чужых дзвярэй.

«Мадэліраванне» сацыялізму ў прынцыпе — той жа пошук адмычкі, каб узламаць замок у дзвярках, за якія некалі выставілі сённяшні самавучак-вынаходнікаў. Справа гэтая не хобі, а сізіфава праца і філосафаў, што дакаціліся да кампаніі рэцыдывістаў ад сацыялізму, і рэцыдывістаў, што сталі нестрымана філосафстваваць пра... абарону сацыялізму.

Аб'явіліся аўтары «гуманнага сацыялізму», «дэмакратычнага сацыялізму», «сацыялізму з людскім абліччам». З прэтэнзіямі на «бестселер веку» выступіў «маркоўны сацыялізм», выгаданы беларускімі «нацыянальна-вызвольнымі» эксперыментатарамі і запатэнтаваны ў Цэнтральным разведвальным упраўленні Злучаных Штатаў Амерыкі. Так што мадэль з гарантыяй, хаця яе канструктары пакуль што і не маюць такой славы і папулярнасці, як сучасныя «літаратары» Роберт Барнес і Родрык Науліс ці сучасныя «філосафы» Ражэ Гарадзі і Эрнст Фішар. Але будзем па-

мяркоўнымі: што многа патрабаваць ад пачынаючых «тэарэтыкаў»-аматараў, якія яшчэ не так даўно спецыялізаваліся на мадэліраванні самых прымітыўных, неабчасаных шыбеніц. Час жа не спіць у шапку. І можа нашы сціплыя эксперыментатары загрымаць, ды яшчэ з якім званам. Успомніце, што гаварыў падпаручнік Дуб браваму салдату Швейку: «Ты мяне яшчэ не ведаеш, шэльма!» Падумаўце, ці не крыецца ў гэтых словах, які той казаў, сярмяжная праўда?

Машына часу працуе безупынна, а ідэі, што жывілі старых авантурнікаў, знікліся

Вацлаў МАЦКЕВІЧ

МАРКОЎНЫ САЦЫЯЛІЗМ

ПАМФЛЕТ

ўшчэнт, сцерліся, як медны пятак. Колькі ні размахвалі пэнік бел-чырвона-белым штандарам, які ні цікавілі з «актам 25 сакавіка», каб запрэгчы народ у аглоблі буржуазнай «Беларускай народнай рэспублікі», — ніхто не даў ім веры. Беларускі народ адмагнуўся ад «акта», які ад назойлівага сляпня, што ліпне да чалавека ў спіку, і стаў жыць без панкоў.

Скарыстаўшы ўвесь запас пагроз і брыдкай лаянкі, «нацыянальныя вызвольнікі» аднойчы працёрлі вочы і ўбачылі, што вызваляць жа няма каго. Беларускі народ, імем якога яны распіналіся як выказнікі яго волі, цвёрда стаіць на глебе сацыялізму і нікому не дазволіць збіць сябе з абранага шляху. А гэта значыць, што лягчэй «яго міласці» Вінцуку Жук-Грышкевічу пралезці ў вушка іголки, чым падсунуць беларусам заржавелую мадэль БНР.

Тут няпрашаныя «вызвольнікі» і пачыравалі. Не, не! Не падумаўце, што, нарэшце, сумленне заела! Проста выйсця іншага няма, вось і рашылі: было — не было! Называлі мы сябе непрымірымымі антыкамуністамі, а цяпер надыйшла пара пакрысе перааграніцы ў шырых заступнікаў сацыялізму. У вачах ЦРУ наша рэпутацыя застанецца незаплямленай. Затое ж ёсць хоць нейкая надзея, што беларусы пакваляцца на новую мадэль БНР.

Калі гаварыць прыстасавальна да моднага сёння жанру ўзломна-рэцыдывісцкай літаратуры, спадары «вызвольнікі» спрабуюць пранікнуць у наш дом з дапамогай усё таго ж закладзенага спосабу — з адмычкай. Іх «тэарэтычныя» пошкі ўчарашняга дня па аналогіі можна назваць, як і сучасную «апавесць-бестселер», — «Як замяніць БССР на БНР рукамі саміх беларусаў?»

Вядома ж, без грыму пад сацыялізм да гэтай мэты не падступіцца. Ніхто і слухаць не стане! А вось калі замест бел-чырвона-белага выкінуч над эфемернай БНР які-небудзь аднатонны сцяжок больш чыстага і празрыстага колеру? Крыў божа! Яшчэ беларусы на Бацькаўшчыне прымуць яго за белы і падумаюць, што «вызвольнікі» паднялі ўверх рукі. Павесіць артадаксальна чырвоны, — зноў жа сітуацыя: занадта радыкальны колер. Лепш пазбягаць кантрастных фарбаў.

Першым пуціцы ўброд Сі-

няк-Хмара. У змадэліраваным ім самім варыянце, «акт 25 сакавіка» загучаў са старонак «Беларускага голасу», як «апавесць» лорда Науліса. Падсіроплены ў сіняковай версіі, «акт» стаў (цэптуго) «тым пераломным пунктам, калі беларускі народ асазнаў сваё яство і волю кіраваць надалей сваім уласным шляхам, а быў гэты шлях народны, сацыялістычны (!), антыэксплуататарскі, антыімперыялістычны».

І такое піша Хмара, які аж пасінеў ад «змагання з сацыялізмам» і надарваў свой «Голас» ад антысавецкай звязі? Дзіва дзіўнае! Альбо гэта звы-

чайны ляпус, якімі надта багата расквечана хмарава выданне, альбо нейкая хітрая закрукка, якую без помачы д-ра Маркоўскага нам проста не раскруціць.

Д-р Маркоўскі — фігура больш прыкметная ў «вызвольным руху», чым Сіняк-Хмара. Акрамя «собскага» голасу, у яго распараджэнні цялае «Вечча». Хоць і худасочнае, затое без вечных хмаравых памылак і без трох «э» у слове «сацыялізм». Маркоўскі таксама сее тое «мадэліруе». Ён той думкі, што «БНР-аўцы 1918 года былі не проста нацыянальныя рэвалюцыянеры» (чытай: нацыяналісты!), а «яны былі нацыянальныя рэвалюцыянеры сацыялісты» (чытай: нацыянал-сацыялісты!).

Што палескі памешчык Скірмунт і царскі палкоўнік Езвітаў былі «рэвалюцыянерамі», народ пераконваць залішне. Толькі застаецца пагадзіцца са сцвярдэннем спадара Маркоўскага, што яны меліся весці БНР па сацыялістычнаму, антыімперыялістычнаму і Сіняк яго ведае яшчэ якім шляху. Па мадэлі, выструганай Маркоўскім, «нацыяй мы сталіся па волі бога», і БНР нічога не хацела, акрамя сацыялізму (хоць бы і на кайзераўскіх штыках!) і маленькага антыімперыялістычнага княства, — усяго «ад Пскова да Чарнігава ды ад Дона да Нарвы».

Мы ўдзячны сацыялісту з ласкі божай Маркоўскаму за тое, што ён пралавае жоўтую пляму святла там, дзе сцелецца густы цень ад Хмары.

А можа мы дарэмна так?.. Ну, не далікатна абыходзімся з Сіняком ды Маркоўскім? Яны ж — за сацыялізм! Можна сказаць, аднадумцы. А мы іх так нягжэчна адштурхоўваем ад сябе. Пакрыўдзяцца ж, дальбог пакрыўдзяцца! Так, як пакрыўдзілася аднойчы на нас «Свабода». І было за што. «Беларуская філія», якая дзейнічае на аснове свабоднай арыентацыі на амерыканскія інструкцыі, гарой стаіць за... сацыялізм. А савецкія газеты, радыё стаяцца да яе непацвіва — «абзываюць нас апалагетамі капіталізму, трубадурамі антысацыялізму, радыёдыверсантамі ды хлусамі-фальсіфікатарамі».

Спраўды, ці не занадта? І наогул, давайце разбярэмся: можа мы адсюль недабачым, што робіцца ў Мюнхене на Арабелаштрасе. А робіцца там неш-

та, вартае ўвагі. «Свабода» мяняе дэкарацыі. На Арабелаштрасе цяпер запарка — у разгары рамонтны сезон. Паліцэйлітаратары і бургамістры-каментатары шуруюць ва ўсю, адбелываючы фасад несамавітай будыніны. Шпікі-мастакі перамяшваюць у розных прапорцыях фарбы, падбіраючы адпаведную. А каб жа задача была з лёгкіх! Трэба знайсці такі састаў, каб здалёк «Свабода» выгледала нібы чырвонай, а зблізку не была выразна карычневай.

Станіслаў Станкевіч аж схуднеў, літаратурна апрацоўваючы скляпаня Майсеем Сяднёвым

лозунгі. Вохці мне, работка! Галаву навярэдзіць можна. Каб адпавядалі цяперашняй палітыцы Захаду, з аднаго боку, ды каб выклікалі давер у радыёслухачоў, з другога.

Шлапаносы Васіль, дзядок на пабязгашках, шуфра садраў выцвілы дзвіз «Разам з ЦРУ — на Маскву!» і паслушна паразвешваў новыя заклікі:

«Свабода» — за паслабленне палітычнага напружання!»

«Свабода» — за вырашэнне міжнародных разыходжанняў шляхам перамоваў!»

«Свабода» — за ўмацаванне ААН, як інструмента міру!»

Тысячу разоў меў рацыю падпаручнік Дуб, чытаючы мараль Швейку наконт яго блізаруксці. Бачыце, якая цяпер харошая «беларуская філія». І куды нам падзець вочы ад яе горкіх папрокаў? «Камуністычная прапаганда стараецца ўсялякім спосабам ачарніць нас, яна кідаецца на ўсе хітрыкі, каб скампраметаваць нас у вачах беларусаў». Нібы мала таго, што нашы «заступнікі» скампраметавалі і ачарнілі сябе супрацоўніцтвам з фашыстамі. Не, усё-такі трэба знаць меру. І, падумаўшы, — за што? За тое, што «Свабода» як быццам «робіць паклёпы на беларускую рэчаіснасць», фальшуе факты? Ды ці ж гэта так? Ці можна называць хлуснёй і фальсіфікацыяй метады «вынаходніцтва пэўных фактаў і падзей»? Гэта ж нават інструкцыя прадпісаная.

Галоўнае ў тым, што «Свабода» і яе «беларуская філія» толькі і дбаюць пра тое, каб мы тут, у Беларусі, «не выкрыўлялі ленынскія запаветаў». Вось, напрыклад, савецкія калгасы — гэта «выкрыўленыя ленынскія кааператывы». Не такой павіна быць сельская гаспадарка пры сацыялізме, бо ў калгасах начыста адсутнічае прыватная ініцыятыва. «Нехта можа падумаць, што мы супраць сацыялізму, калі прапануем даць волю і права на прыватную ініцыятыву. Не, сацыялізм — гэта ж не нейкая застылая догма і руціна, а, найперш, вынаходлівасць, ініцыятыва, творчы пошук, выклік і смеласць у пачынаннях».

Вядома, камуністычная прапаганда назаве гэта імкненнем трансфармаваць сацыялізм у капіталізм. Але ўся «філія» рашуча супраць капіталізму. «Калі і дзе мы ўхваляем капіталізм? А калі мы гаворым, што Беларусі патрэбна свабода пры-

ватнай ініцыятывы і саматужна-прамысловай вытворчасці і гандлю, дык ці хіба ж гэта піханне на шлях рэстаўрацыі капіталізму? Наадварот, гэта шлях да аднаўлення ў Беларусі сапраўднага сацыялізму».

Больш акрэслена можна меркаваць пра практычны бок «маркоўнага сацыялізму». Селекцыяй яго займаецца ў вольны час спадар Якуб Канюк. Жыве ён непадалёк ад Мюнхена. Так што «тэарэтыкам» не шкодзіла б пад'ехаць на дзялянку свайго калегі і аднадумцы і памацаць рукамі тое, пра што з такімі эмоцыямі баюць на «Свабодзе». «Беларуская філія» толькі распусольвае пра мадэль «сацыялізму для Беларусі», а спадар Канюк, не трацячы часу марна, узяўся проста за эксперымент

Дык вось, меў спадар Я. Канюк дачу — чатыры соткі зямлі. Разбіў свае соткі на градкі і пасяяў на іх моркву ды пасадыў расаду капусты і цыбулю. Капуста ў качаны не завязалася, цыбуля ў пукі пайшла, а морква вырасла вялікая-вялікая. Самому Якубу не далоса яе выцягнуць. Бабы ж у нашага дзеда не было, давялося клікнуць на дапамогу суседа немца. Павыцягалі моркву. Суседу Канюк аздаў вяршкі — аддзячыў за помач сабе пакінуў карань. Прыкінуў, што самому не асіліць усю моркву нават пры зацяжнай зіме. Узяў палавіну прадаў і выйшаў з барышом.

З радасці апаражніў куфаль баварскага. Піва пацягнула на «філосафію». Адкуль у мяне такая вырчка? Таму што морква ўрадзіла. А чаму ўрадзіла? Тэхніка? Не, перадавой тэхнікай не магу пахваліцца — рыдлёўка ды матыка. Дык што ж тады? Прыватная ініцыятыва! Я люблю сам сабе даваць план, люблю свабодную працу на свабоднай дзялянцы.

А жыві я ў калгасе, прапаў бы, як рудая мыш. Прыватнай ініцыятывы няма — і барышоў няма. Хто мне дазволіць сець моркву? Скажучы зверху: сей пшаніцу, садзі бульбу! І не выкруцішся — план, зацверджаны праўленнем калгаса. Будзеш сець пшаніцу і праклінаць сваю долю.

Улічыць яшчэ такую акалічнасць: калгасы ж цяпер вялікія, за тры дні ўсе брыгады не аб'едзеш. Скажучы мне ісці да работы ў другі канец. Пакуль задыбаеш пешкі — суткі дамоў. Я раздзяліў бы зямлю па дварах. Хто хоча чатыры соткі — брыі чатыры, хто гектар — маеш цэлы гектар. Надзел пад бокам, не трэба траціць энэргію на дарогу. Лішнюю гадзіну можна здрамнуць. Няважна, што на чатырох сотках не разгонішся з трактарам ці камбайнам. Можна ўправіцца, маючы рыдлёўку, але каб толькі была прыватная ініцыятыва.

Апаражніўшы яшчэ адзін куфаль баварскага, спадар Канюк стаў біць сябе ў грудзі і бажыцца, што ён таксама за сацыялізм, але толькі каб усе сяляне ў Беларусі перасталі сець пшаніцу, а перайшлі на прыватнае вырошчванне морквы.

«Маркоўны сацыялізм» беларускіх мадэліроўшчыкаў, як вынікае з яго тэорыі і практыкі, мае адну выразную асаблівасць, якую не ўлічваюць «нацыянальныя вызвольнікі». Чырвоная фарба, якой падмалёўваюць свае старыя ідэі тэарэтыкі-саматужнікі, надта ж нястойкая. Яна хутка ліняе і набывае маркоўна-жоўты колер — едкі колер здрады і прадажнасці.

Мінск сёння. Кінатэатр «Сучаснік» на вуліцы Харкаўскай.

Фота Г. УСЛАМАЗА
і А. НІКАЛАЕВА.

TO THE PEOPLES OF THE WORLD

We representatives of more than 100 nations and nationalities of the USSR, gathered in Moscow on the 50th anniversary of the formation of the Union of Soviet Socialist Republics, address to all the peoples of the world this message of peace, friendship and brotherhood.

Having performed a socialist revolution and established the workers' and peasants' power, the working people of the Land of Soviets were the first to tackle the great aim of uniting the peoples of this vast country in order to build a society free from the exploitation of man by man, to put an end to hostility between nations, to organize their life together on the basis of trust and friendship, and to establish a fraternal unity of peoples.

Throughout the history of mankind, from hoary antiquity to our time, there has been an uninterrupted succession of tribal, racial and national conflicts. Time and again, countries and peoples were plunged into the vortex of calamities and sufferings, steeping whole continents in blood. For thousands of years the best minds strove to find a way out of this state of affairs, but encountered the solid wall of domination thrown up by the exploiters, which breeds and sustains national oppression.

Today, the whole world is witness to the fact that the Soviet people, inspired and led by their Communist Party, have effectuated their audacious plan. The magnificent vision of a new, socialist type of multinational state — a mighty voluntary union of free peoples welded by friendship and brotherhood — has become a reality.

The chronicle of all the multinational states before the October Revolution is a record of a continuous aggravation of national antagonisms. The Soviet Union's development has followed an entirely different pattern. It was a steady consolidation of its economic, political and spiritual foundations; the peoples constituting it have been drawing together and uniting ever more closely.

Our success is not a miracle, not a fortuitous concurrence of circumstances; it is profoundly natural. The Soviet people leaned on the victory of the Great October Revolution. They were inspired by the socialist principles of the development of peoples in a single multinational family, propounded by the immortal Lenin. They were and are being led by the Communist Party, equipped with a truly scientific theory for transforming society and unwavering in its loyalty to the cause of the working class, of the whole working people.

In the historic battle for socialism, the working people of all nations and nationalities of our country united round the working class. And it was on the socialist basis that they jointly rooted out national oppression and overcame

the backwardness of nations stemming from their colonial past. Our whole system and way of life are permeated with the spirit of internationalism, because socialism, the Leninist policy of friendship of the peoples have long since and forever triumphed in our country.

On this day of the fiftieth anniversary of the USSR we express our heartfelt gratitude to the working people of all countries, who are invariably showing their solidarity with the world's first socialist multinational state.

We address our gratitude to all those who came out against the intervention of the imperialist states under the slogan «Hands Off Soviet Russia!», to those who were on our side in the life and death struggle against fascism; to those who are working shoulder to shoulder with the peoples of the Soviet Union and the other socialist countries to consolidate peace, thwarting the criminal designs of the imperialist aggressors.

When founding the Soviet Union and laying the foundation stones of its edifice, Lenin and the Communist Party gave thought to the future not only of our own country. Their vision ranged over the future of all mankind; they were convinced that the establishment of a socialist multinational state devoid of oppression and exploitation would help all people in the world to advance along the way to emancipation. Looking back on the past 50 years, we can be proud that in all these years the Soviet Union has invariably sided with those who were fighting for freedom and happiness of the peoples, and has always done its utmost for the victory of their just cause.

The present epoch is marked by social changes on a scale unprecedented in history. Having triumphed at first in our country, socialism was victorious in a number of countries of Europe, Asia and Latin America, giving rise to the world socialist system. The socialist community is a powerful force of worldwide progress.

Under the mighty onslaught of the national-liberation movement, inspired by the example of the working people of the socialist countries, and benefiting from their support, colonial empires collapsed and many once oppressed peoples took the path of independent development.

We send heartfelt greetings to the peoples of the socialist countries building a new society.

We address fraternal greetings to the working class and the working people of the capitalist countries seeking deliverance from exploitation and from political and spiritual enslavement.

We express our solidarity with the peoples which recently took the path of social progress, with those who are firmly defending the sovereignty and independence of their young states in a hard struggle against neocolonialism and domestic reaction.

Huge masses, who now have a real possibility of determining their own destiny, have been drawn into world politics. The ideas of socialism, the ideas of freedom and equality of peoples, the ideas of national independence are winning the minds of hundreds of millions. In our time, mankind possesses vast productive forces. The scientific and technological revolution is speeding up their development on an unparalleled scale and widening the horizons of knowledge.

For the peoples it is becoming increasingly intolerable to see that many crucial problems of the modern world remain unresolved, while, far from being eradicated, the social calamities born of capitalism are growing. It is a fact that to this day fear of the morrow, social injustice and national and racial oppression reign in huge parts of the globe, where the luxury enjoyed by an insignificant minority adjoins the poverty of millions. An existence on the border of starvation remains the lot of entire peoples. All this is the result of colonialism and imperialist tyranny.

Though there has been no world war for over a quarter of a century, there is no room for complacency. The shameful US aggression in Vietnam continues. American imperialism is deliberately delaying the signing of the agreement on ending the war. It has resumed the barbarous bombing of DRV territory. Thousands of peaceful civilians are dying.

Arab territories are still overrun by Israeli invaders. The earth is still being defiled by colonial and racist regimes. And all this is taking place in the final third of the 20th century.

The Soviet people, like all the peace-loving peoples, are wrathfully protesting against the crimes of American imperialism in Vietnam. We reaffirm our invariable solidarity with and resolute support for the heroic Vietnamese people, as well as the peoples of Laos and Cambodia, and express our firm conviction that their righteous cause will triumph.

We reaffirm our resolute support for the fighters against imperialist aggression in the Arab East, for the peoples fighting against colonial domination.

The peoples have to pay a contribution of many thousands of millions to militarism. These funds, so acutely needed for peaceful, constructive purposes, for improving the living standard of the working people, are being spent on enlarging and modernizing a war machine that in the hands of imperialism continues to be a grave threat to peace.

Of ever growing significance to mankind is the struggle against the danger stemming from the steadily deteriorating natural environment, the contamination of the air, the seas and the rivers, and the pollution of cities.

We representatives of the Soviet people appeal to the peoples of the world, to all people, regardless of nationality, creed or colour, to unite and resolve these pressing problems.

We call on the peoples to unite and vitalize their efforts to preserve and strengthen peace, eliminate the war danger and the flashpoints of imperialist aggression, and translate into practice the UN resolutions on the non-application of force in international relations and on the banning for all time of nuclear weapons and other means of mass annihilation.

We call on the peoples to unite and vitalize their efforts further to strengthen the positions of socialism, to consolidate the independence of countries that have shaken off the fetters of colonialism, and to secure the total abolition of colonial oppression.

We call on the peoples to unite and vitalize their efforts to uproot famine, poverty, social injustice, national oppression and inequality.

We call on the peoples to unite and vitalize their efforts to safeguard man's cultural and moral values against reactionary ideology, the venom of racism, chauvinism and fascism.

We call on the peoples to unite and vitalize their efforts to preserve and restore man's natural environment.

On behalf of the Soviet people and before the whole of mankind we solemnly declare that our country will remain unshakably true to the lofty ideals of friendship of the peoples, of freedom and socialism. On the basis of the Peace Programme adopted by the 24th Congress of the CPSU we shall tirelessly work for the consolidation of the socialist community; for a further relaxation of international tension and for the peaceful coexistence of countries with different social systems; for the national independence, mutual respect and friendship of peoples; for the improvement of the life of working people and the social progress of all mankind.

May lasting peace on earth, freedom and the national independence of peoples triumph! Let everyone take part in the struggle for these lofty, humane aims! Let everyone make his contribution to the attainment of mankind's cherished aspirations to live in peace, freedom and social progress!

SUPREME SOVIET,
UNION OF SOVIET
SOCIALIST REPUBLICS

CENTRAL COMMITTEE,
COMMUNIST PARTY
OF THE SOVIET UNION

THE ADDRESS «TO THE PEOPLES OF THE WORLD» WAS UNANIMOUSLY ADOPTED AT THE JOINT CELEBRATION MEETING OF THE CPSU CENTRAL COMMITTEE, THE SUPREME SOVIET OF THE USSR AND THE SUPREME SOVIET OF THE RSFSR ON DECEMBER 22, 1972.

АПОШНІ КРУГ

Дакументы. Выказванні і прызнанні самога Зубарава, яго паплечнікаў. Яго сяброў і «воргатаў». Работнікаў бальніцы. І зноў тая ж супярэчлівасць — то чорныя, то шэрыя, то амаль што белыя фарбы.

...Яго вяртанне «ў Расію», на сваю радзіму, аб якой так марыў дзесяцігоддзімі, памяць аб якой непарыўна звязваў са светлымі ўспамінамі дзяцінства і юнацтва, было азнаменавана страшным, неверагодным злачынствам. І ён, Зубараў, рускі інтэлігент, сын рускага земскага ўрача, быў сведкам і ў нейкай меры непасрэдным удзельнікам гэтага злачынства.

Немцам тэрмінова спатрэбілася памішканне 2-й псіханеўралогічнай бальніцы пад свой шпіталь. А куды хворых? Зубарава, які быў тады галоўным урачом гэтай бальніцы, фашысты прапануюць пакінуць 30—35 чалавек, а ўсіх астатніх... Двойчы на грузавіках прыязджалі ў бальніцу немцы, плёткамі і дубінкамі падымалі з ложкаў хворых, заганялі іх у машыны і везлі ў Калодзішчы. І там, у зямлянках, іх забівалі. Каля трохсот чалавек хворых, бездапаможных, знішчылі насуперак усім законам, усім міжнародным правілам, насуперак элементарнаму ўяўленню аб гуманізме...

І, пэўна, сумленне яго ўжо тады было неспакойнае...

Але яшчэ не было разгрому немцаў пад Масквой. Яшчэ не асабліва даваліся ў знакі партызаны, яшчэ не бачыў ён на вуліцах горада павешаных, яшчэ не бачыў ён, як і ўсе мінчане, таго страшэнага шэсця палонных, шэсця, пасля якога вуліцы і тратуары чарнелі ад трупаў. Яшчэ ружовы туман засціў вочы эмігранта-манархіста, і ён лічыў — мусіць, шчыра лічыў — сябе вызваліцелем і дэбрэдзем сваіх суайчыннікаў.

— Я люблю рускіх людзей, — паўтараў і паўтараў ён ледзь не кожнаму стрэчнаму. Безумоўна, з далёкім прыцэлам. — А немцаў не вельмі...

Яшчэ не ведаў ён ні прафесара Клумава, ні прафесара Анісімава. Не ведаў тых рускіх інтэлігентаў — а для яго гэтыя словы мелі свой асаблівы, «дарэвалюцыйны» сэнс, — якія былі, і ён адчуваў гэта, бачыў па іх тварах, па вачах, былі і засталіся савецкімі, бальшавіцкімі. Ён яшчэ не сустрэкаў у СД Вікторыю Рубец — збітую, ледзь жывую, некалі такую прыгожую жанчыну (колькі разоў сам любавіўся яе зграбнай постацю, чорнымі шаўкавіцкімі косамі) — і не задаваў сабе яшчэ пытання: у імя чаго гэтая жанчына так стойка, так мужна трымаецца на допытах, пераносіць нечалавечыя пакуты, аддае сваё жыццё?

— Я выкараню ваши бальшавіцкія парадкі! — яшчэ крычаў ён з самай дробязнай прычыны, калі стомленая і галодная санітарка не так дасканала сатрэ піл або не павітаецца з ім так паспешліва, як гэтага яму хацелася.

А дзесьці далёка-далёка, пэўна, яшчэ, ў падсвятломасці, наснявала ўжо — не магло гэтага не быць! — пытанне: якія ж былі яны, тыя «бальшавіцкія парадкі»? Чаму іх так заўзята абараняюць і там, на фронце, і тут, у яго на вачах, абараняюць самыя розныя і па выхаванні, і па ўзросце, і па адукацыі людзі? Чаму не шкадуць жаўцця дзеля іх? Прафесар і санітарка... Бальнічны вартаўнік і медыцынская сястра...

Не, яны не прыходзілі ўсе вольна, разам, гэтыя пытанні, гэтыя «чаму і навошта». І калі быў працэс прасвятлення — вельмі нязначны і няўлоўны нават для яго самога — то ішоў ён паступова, кропка за кропкай. І ў душы «палітычнага блытаніка», як называла яго Белікава («Трэба ж дасюль захаваць такія акадэмічныя ідэалы!» — падмейвалася яна над ім за вочы), у душы зацятага рускага манархіста, які ачупіў на штрыфель пінжака значок са свастыкай, нібы пад глыбай ільду, утварылася нешта накіштал праталіны.

Быў і разлік: «А што, калі немцы прыграюць вайну?»

Была і прыгожая поза.

Ён выхаліў Ганну Навіцкую з рук афіцэра СД, абараніў яе, калі раненага падпольшчыка выкралі з бальніцы.

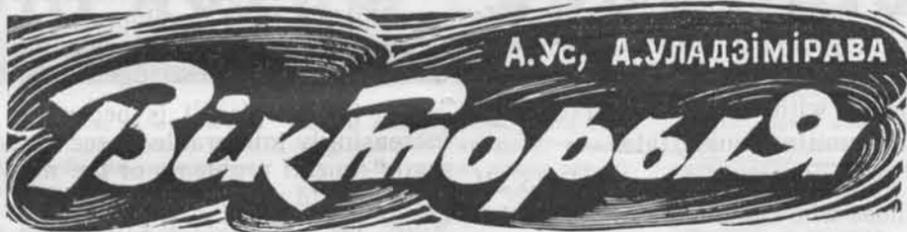
«Мой персанал не вінаваты».

«Мой» персанал. «Мая» бальніца. Гэта таксама было не апошнім матывам у паводзінах Зубарава. Ён сапраўды не спяшаўся даносіць пра ўсё, што робіцца ў «яго» бальніцы, да вушэй гестапа. Іншая справа, калі б збылася мара былога царскага афіцэра і вярнулася старая Расія. О, тады ён служыў бы верай і праўдай. А так... Не вельмі разумны чалавек, паводле сведчанняў яго ж прыяцеляў, неаблігі спецыяліст — «палітычны блытанік» заставаўся ў вачах усіх напалавіну ворагам, на чвэрць дэбрэдзем. Астатняя чвэрць магла пахіснуцца ў любы з двух бакоў.

Гледзячы па абставінах...

Ёй перадалі: сёння ўвечары зойдуць па медыкаменты. Скажучы пароль...

Ішоў кастрычнік сорак трэцяга. Яна сядзела ў сваім маленькім пакойчыку па вуліцы Чкалава, цёмна гарэла газойка, ёй было холадна, яна павязалася накрыж старой хусткай і нецярпліва паглядзела ў акно. Няхай бы хутчэй прыйшлі, хутчэй! Сёння такі цяжкі быў дзень... Яшчэ на досвітку пайшла да немца — загадка аптэкі, купіла лякарствы (немец меў прыгожую каханку, не шкадаваў для яе грошай і ахвотна пастаўляў «спекулянтам» любыя медыкаменты). Падпольшчыкі выкарысталі і гэты канал, балазе бяспекі аператыву гарантаваў сам немец. Вось каб ведаў ён, куды зараз пойдучы яго медыкаменты!.. Потым прыбірала на сваёй тарнай базе, потым яшчэ хадзіла на край горада папярэдзіць падпольшчыкаў, у якіх

былі ракетніцы, дзе запаліць «свяцільнікі», калі прыляцяць нашы самалёты.

Такі доўгі-доўгі дзень. І вечар доўгі... А недзе, на другой кватэры, сумуе без яе Наташка... Недзе на трэцяй — Косця, муж, член бюро падпольнага гаркома, «Катай»-Грыгор'еў. Раскідалася іх сям'я па ўсім горадзе, разам жыць не бяспечна. І ў такіх цёмных восеньскіх вечары за кожнага трывожна ные сэрца — і за мужа, і за дачку... Няхай бы хутчэй прыйшлі партызаны па медыкаменты, хутчэй бы заваліцца ў ложак, далей ад дзённых небяспечных спраў і вярчэнняў неспакойных думак.

Крокі па двары, на ганку, ля дзвярэй... Нарэшце! Двое хлопцаў у скураных куртках увайшлі ў пакой. Усмехаюцца. Яна ўсміхаецца ім таксама. Вось-вось яны павінны сказаць пароль... Чаго цягнуць, чаго маўчаць? Яна ж адна ў пакой!

— Ну, як справы, Белка?
Што гэта, што гэта азначае? Яна ўсё яшчэ ўсміхаецца, маўчыць, усё яшчэ спадзяецца, вольна назавуць пароль. Але... не, яны ўжо не ўсміхаюцца, яны ўхмыляюцца, і гэтак злавесна, гнісна...
— Дык як жа цябе завуць на самай справе, Белка? Кашычкіна? Ты і ёсць доктар Людміла Кашычкіна, мы не памыліліся?

Не памыліліся... Імгненна — і адзін з іх ачупіў яе рукі ланцугамі.

— Вызвалі адну руку, — сказаў другі, — няхай апрацеца.

Накінула на плечы сваю нязменную ватоўку і пайшла. Пайшла падпольшчыца Белка насустрач свайму лёсу.

Турэмнае хрышчэнне пачалося адразу, з ходу. Без допытаў, без усялякіх папярэдніх размоў, авансам, білі плёткай, нагамі, білі на галаве, па плячах, па жываце. Потым акрываўленую, ледзь жывую кінулі ў камеру. Чыясьці добрыя рукі абцёрлі кроў, падклалі пад галаву нешта мяккае. Незнаёмыя жаночыя галасы пыталіся:

— За што цябе?

— Не ведаю.

...Кожны звычайны чалавек можа стаць героем. Кожны звычайны чалавек можа вытрываць катаванні і не выдаць сваіх паплечнікаў па барацьбе, застацца верным сваёй ідэі, сваёй Радзіме. Так вучылі нас з дзяцінства. Так вучым і мы сваіх дзяцей... І звычайныя людзі — жыццё, факты, гісторыя, асабліва гісторыя Вялікай Айчыннай вайны, яскрава паказалі гэта — звычайныя людзі сапраўды ўздзімаліся на самую высокую вяршыню мужнасці і цвёрдасці духу, сілы характару. І ўсё ж... усё ж сустрача з чалавекам, які ўсё вытрываў, якога зламалі, але не сганулі (а Кашычкіну зламалі ў літаральным сэнсе слова: перабілі ёй хрыбет), неадступна выклікае ў тое ж пытанне: што ёсць асаблівага ў табе, калі ты ўсё вытрываў?

Высокая, тонкая, светлавалосая. Такая была яна ў тыя дні. Дзіцячы ўрач па прафесіі. Прыемны, мілы твар, ніякай «звышсіль» і «звышхарактару» ў яго рысах няма. І вочы таго светла-блакітнага колеру, які спрадвечу лічыўся сімвалам жаночай пяшчотнасці і душэўнай дабраці. Дзе ж прытаілася «тое», асаблівае?

...Першы допыт. Яе прывялі ў пакой, паставілі тварам да сцяны, потым загадалі павярнуцца.

— Ты ведаеш гэтую жанчыну?

— Распластаны на падлозе чалавек ледзь прыўзняў павекі.

— І ты тут! І ты... неспадзявана вы-

рвалася ў яго. І тут жа ён схамянуўся, пачаў гаварыць што папала, толькі б не выдаць, не забытаць яе.

— А ты, — пытанне да яе, — ведаеш гэтага чалавека?

— Першы раз бачу.

Зноў білі. Той самай плёткай, што вісіць цяпер у музеі, — бычыны хвост з кавалкам волава на канцы. Білі нагамі ў жывот, па печані, па хрыбце. Выцягнулі з пакоя і кінулі ў карцар.

Вузкі, як шафа, амаль па калена заліты ледзяною вадой, карцар павінен быў стаць для яе апошнім месцам на зямлі... Колькі часу без памяці ляжала яна на падлозе? І, пэўна, так і не апрытомнела б, калі б раптам недзе побач не пачуўся страшэнны, нечалавечы крык. Яна пазнала, ці здалося ёй, што пазнала гэты голас: голас Мікалая Шацько, падпольшчыка, які там, на допыце, сказаў: «І ты тут!..»

Назаўтра зноў яе пацягнулі на допыт. Усё той жа следчы з шэрымі ха-

лоднымі вачыма — яна запамінала гэтыя вочы і яшчэ запамінала рукі з тонкімі пальцамі, «як моцна яны білі, гэтыя рукі», — дапытваўся:

— Хто вы? Урач?

— Я прыбіральшчыца.

І раптам нехта збоку, жанчына, якую нават не заўважыла адразу, жанчына ў белым халаце, у пухавай хустцы на плячах, ласкава так, пяшчотна нават, паціла:

— Скажы ім усё, Людэчка. Усё роўна ведаюць.

— Якая я табе Людэчка, паскуда! Я цябе бачыць не бачыла, ведаць не ведаю!

О не, на жаль... І бачыць яна яе бачыла і ведаць ведала. Гэта была яе даўня знаёмая, урач, якая зусім выпадкова далучылася да падпольшчыкаў. Яе каханы — а ён быў верны і мужны падпольшчык да самага канца — трапіў у рукі гестапа. Людміла па заданню гаркома партыі спрабавала яго вызваліць. Няўдача... І цяпер гэтая жанчына расказвае пра ўсё, што было ёй вядома... І зноў па свежых ранах — плёткай, ботамі... А тая, у пухавай хустцы, усё расказвае, расказвае...

Людмілу кінулі ў камеру смертнай. Там былі яшчэ дзве жанчыны. Адна маладая, другая старэйшая. Хто яны? Не ведае... Там пра сябе нічога не расказваў. Спачатку наогул маўчалі. На другія суткі крыху пагаварылі пра сваіх дзяцей і зноў маўчалі... Потым чамусьці асабліва часта ўспаміналі лес...

— Вось каб зараз прайсціся па лесе...

— Як там хораша...

Лес, лес... Чаму ты ўспамінаўся жанчынам, асуджаным на смерць? Як сімвал жыцця, вечнага і цудоўнага? Як сімвал Радзімы? Ці як прытулак цішыні, спакою?... Хто ведае... У чалавечай памяці ў такіх хвіліны свае дарогі. Чамусьці адна з жанчын, маладзейшая, увесь час успамінала спектакль — «Паўлінку». Камера смертнай — і раптам... «Паўлінка». Чаму? Хто ведае...

— У першы дзень мне хацелася хутчэй памерць. Так балела ўсё цела, што толькі смерць здавалася ратункам... На другія суткі ўвесь час перад вачыма стаяла дачка, Наташка... І так шкада было яе пакідаць, так горка...

Людмілу выклікалі першай. Тут ведалі — куды, сумненняў не было. Жанчыны кінуліся да яе, моцна абнялі; ніхто не плакаў: трымаліся.

На турэмным двары ля душагубкі стаяла з падносам і нейкімі медыкаментамі знаёмая жанчына ў белым халаце і ў той жа пухавай хустцы на плячах.

«Выпі вольна гэта, Люда, — сказала яна мне.

Я адштурхнула рукою паднос, і паліцай заганіла мяне ў машыну. Загудзеў матор. Душагубка крунудася з месца... Там было яшчэ некалькі незнаёмых мужчын. І ўсе мы чакалі: вольна-вольна пусцяць газ... А машына ўсё кружыла па нейкіх вуліцах, здаецца, некалькі гадзін, цэлую вечнасць кружыла. Нарэшце, зрабіла апошні круг і спынілася».

СУСТРЭЧА НАД БЕЗДАННЮ

...Дзе яна? Куды іх прывезлі? Расчыніліся дзверы машыны, паліцай нешта крычаць, загадваюць, а людзі не могуць краўцацца з месца: яны ж нібыта бавівалі ўжо на тым свеце... Для машыны апынуўся высокі, доўгі, як жэрдка, афіцэр і плёткай пачаў выганяць іх з душагубкі.

Яны паўзлі ад машыны да баракаў, а па снезе цягнуўся доўгі крывава след. «Заплюшчу вочы — і цяпер бачу гэты след...».

Канцлагер на Широкай, той самы лагер, што потым увайдзе ў гісторыю злачынстваў нямецка-фашысцкіх акупантаў на нашай зямлі. Той самы лагер, адкуль кожны дзень адпраўляліся ў Трасцянец душагубкі... Той самы лагер, дзе вольна гэты высокі, даўганогі афіцэр — камандант, які даведзлася яна потым, — на вачах у многіх людзей адарваў ад матчыных грудзей дзіця і бразнуў галавой аб сцяну... Кінуў у жолаб, дзе раней паілі коней (на месцы лагера некалі была стайня), — і мазгі і кроў дзіцяці змяшаліся... Той самы камандант, што заўсёды, як толькі ўваходзіў у барак, перапоўнены людзьмі, страляў проста перад сабою. Так ён пачынаў размову...

...І зноў яе прынялі чыясьці добрыя рукі. Падкінулі пад галаву нешта мяккае, зноў, як і ў першай камеры, у турме, ціхія жаночыя галасы пыталіся:

— За што яны цябе?

Дзве сястры, смаленскія партызанкі Вера і Ксеня Сакаловы, ратавалі, як маглі, незнаёмую Люсю з Мінска. А Люся ўжо не адчувала болю... Яна ляжала на нарах у самым кутку велізарнага барака, падзеленага на дзве палатны; у адной былі яўрэі-спецыялісты, у другой — партызаны і падпольшчыкі. У яе было цяжкае крупознае запаленне лёгкіх: пэўна, ледзяны карцар і дарога паўзком па снезе таксама сваю справу зрабілі. Адночы над ёю схіліўся знаёмы твар.

— Людміла Міхайлаўна, гэты вы?!

Калега. Урач-педыятр Гурэвіч. Фашысты яго прымусілі служыць тут, у лагерах, пакуль... пакуль дазволена жыць наогул.

Чалавечая дабраці і салідарнасць. Колькі пра гэта сказана слоў, і ўсё мала, мала... Чалавек, які прайшоў фашысцкі засценак, канцэнтрацыйны лагер, зведае яшчэ і палон на чужой зямлі, можа расказаць пра дабраці і салідарнасць розных людзей у няшчасці, што можна напісаць цэлыя тамы. Нават фашысцкае пекла не вытравіла гэтых пацучыў. Нават пастаянная прысутнасць смерці не пазбавіла людзей гэтага багацця.

Спачатку жанчыны ў камеры — яна не памятае іх імёнаў, потым сёстры Сакаловы, пазней яшчэ будуць французы і палкі, якія памаглі вырвацца з палону, засланілі ад нямецкіх аўчарак і калючага дроту... А цяпер доктар Гурэвіч, чалавек, які ведае, пэўна, што дні яго злічаны, схіліўся над хворай Людмілай.

— Зараз, зараз мы перанясём вас у лазарэт. Зробім усё, выратуем вас, Людміла Міхайлаўна.

Лазарэт у канцлагеры... Можна сабе ўявіць, што гэта такое. Але тут быў рай у параўнанні з цесным баракам, куды кожны дзень прыходзіў «на размову» камандант, адкуль кожны дзень адпраўлялі слабых і хворых, тых, хто не мог выходзіць на работу, такіх вольна як яна, — у Трасцянец. Адзінае «спальняе» месца — свой тапчан — доктар Гурэвіч аддаў Кашычкінай. Сам прымаўся побач, на падлозе. Малады, здаровы яе арганізм змагаўся з хваробай, толькі прасвету пакуль што не было. І тады доктар Гурэвіч рашыўся на самы рызыкоўны крок: нейкім чынам арганізаваў «выхад» сваёй памочніцы, таксама ўрача, Ганны Малышавай у горад. Гэты «выхад» мог каштаваць ім абом жыцця, асабліва Малышавай. Але яна пайшла і вярнулася, хаця магла б, пэўна, вырвацца на волю. Вярнулася і прынесла сульфадимезін, дарогае і рэдкае на той час лякарства. Для Людмілы!

Потым зноў барак, зноў прытулілася да сясцёр Сакаловых, старажылаў мегера. Усе законы гэтага страшнага месца, гэтага пекла, ведалі сёстры, і іх дружба, іх парады напачатку таксама ратавалі ёй жыццё.

— Толькі не паказвай, што слабая, збяры ўсе сілы, але выходзь на працу.

І яна яшчэ не вельмі ачуняла, але ўжо хадзіла разам з сёстрамі на работу. Ксеня і Вера падтрымлівалі яе пад рукі, захіналі сабою, калі яна валілася з ног.

А аднойчы... аднойчы іх калона ішла па вуліцы Інтэрнацыянальнай, спускалася з гары, з плошчы Свабоды. На тратуарах тоўпіліся людзі — выглядалі сваіх. І раптам: «Мама, мама!»

Не, няхай пра гэта лепш раскажа той, хто бачыў гэта на свае вочы, — Ксеня Сакалова...

«Мама, мама!» — пачуўся дзіцячы крык. Ён разарваў душы нам усім, усім, хто быў у калоне і хто стаў на тратуарах. Гэта пяцігадовая Наташа ўбачыла ў калоне сваю маці. Яна пабегла на аскалення пашчы аўчарак, праз завалы каменнага друку, праз ланцуг аўтаматчыкаў.

[Працяг будзе].

ДОБРАЙ ЧАЛАВЕЧНАСЦІ ГАЛІНКА

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

Свой новы зборнік вершаў, які нядаўна выпусціла выдавецтва «Мастацкая літаратура», Аляксей Пысін назваў «Да людзей ідуць». З чым жа прыйшоў да чытача паэт? Са сваімі думкамі, назіраннямі, адкрыццямі, са сваёй жыццёвай мудрасцю. Можна адказаць і так. І ў гэтым не будзе памылкі, бо радкі зборніка нясуць глыбокія думкі і цікавыя назіранні, паэтычныя адкрыцці вабляць, а многія вершы асветлены сапраўднай мудрасцю чалавека, які прайшоў нягладкі і не кароткі шлях. І ўсё ж на пытанне — з чым прыйшоў да чытача паэт? — хочацца адказаць інакш: з вялікай, бязмежнай любоўю да людзей, з вялікай, бязмежнай верай у шчасце чалавека.

Чалавек, калі жае, ідзе.
Паэт нічога не патрабуе для сябе, для свайго пакалення, якое абпаліла вайна, і хлопчыку, што спяшаецца па лужах босы, не хоча казаць, чым апацілі «вось гэты лівень і вось гэты гром». З тымі, хто прыйшоў жадае падзяліцца добрай верай і спгадай, царпліваасцю і ўменнем сябраваць.

Самалёт над выбухам бар'ера, і адкрыты вымыты абсяг. Людзі, верце ў радасць, Гэта вера — Свету неспазнанага праці!
Аптымізм у вершах Пысіна ідзе не ад сцвярдзення, што свет, жыццё — сущэльнае свята, а ад усведамлення разумнай заканамернасці, якой падпарадкавана ўсё жывое. Паэт мае вялікі дар — пісаць аб жыцці і смерці адначасова.

Адыходзім ноччу і світаннем, Зрок аддаўшы цёмнаму шыццю. Толькі ведай, смерць, што існаваннем Абавязана і ты жыццю.

А было, і гэта добра памятае Пысін, што за жыццё плацілі смерцю. Вайна не адпускае ад сябе паэта. У яго душы — «затоенае вернасць сержантам — маршалам атака». Сваім чуйным сэрцам ён разумее, што час сцірае сляды, і прымае гэта, таму няма ў яго ваенных вершаў і ценю наракання. Але што зробіш, калі дні яго — «маўклівыя сапёры ўсё яшчэ ідуць з вайны», калі той далёкі боль — і сёння апякае душу.

Па траве і па лістах апалых, Па бетоннай выбітай пліце, Быццам па крутых наўмысна шпалах,

Ансамбль песні і танца палаца культуры вытворчага дрэваапрацоўчага аб'яднання Рэчыцы-Удзельнік многіх аглядаў мастацкай самадзейнасці.
НА ЗДЫМКУ: салістка ансамбля В. ПАТАПОВІЧ.

На польскіх экранях
Сярод сёлетніх лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР за 1972 год у галіне літаратуры і мастацтва — стваральнікі фільма «Паланез Агінскага». Беларускі фільм атрымаў прызнанне і за межамі нашай краіны. У польскім часопісе «Пшыяльнь» змешчаны рэцэнзія Е. Джэвіці пад назвай «Паланез Агінскага» і інтэрв'ю з рэжысёрам фільма Львом Голубам.
Е. Джэвіца падкрэслівае, што беларускі фільм, апроча высокіх мастацкіх вартасцей, мае таксама вялікае выхавальнае значэнне як твор глыбока патрыятычны, прасякнуты інтэрнацыянальнымі матывамі.
П. МАРЦІНОВІЧ.

Не ведаю, хто меру выбраў. Найкарацейшую — «Агонь!» Ствалы ўсіх палявых калібраў
Дыхнулі наўздагон.
Ды і пасля той самай меры Ён будзе вечна вінават: Хтось потым абмінуў даверам Таго, хто быў сапраўдны брат.

Гэты высокі гуманізм дазваляе паэту, такому мяккаму і стрыманаму, гнеўна размяжываць, «хто перад табою: сапраўды баліць яму альбо стогне, каб не ўчуць чужога болю».

Часам, чытаючы новыя вершы, недзе падсвядома адзначаеш — гэта ўдалы вобраз, а той занадта ўскладнены, гэта цікавая рыфма, а тая ўжо многа разоў паўтаралася. У вершах Пысіна рыфмы наогул не заўважаеш, кладуца радкі ў памяць, як песня. Ён і не імкнецца вызначыцца рыфмай, напісаць так, каб толькі было не падобна на іншых. Проста гаворыць аб тым, што хваліць, гаворыць шчыра, з вялікім даверам да чытача. І таму вобразы ў вершах паэта не здзіўляюць (як толькі дадумаеш!), а ўспрымаюцца, як нешта знаёмае, бачанае, перажытае.

Але чамусьці гэта знаёмае хваліць адкрыццём і сціскае сэрца салодкім болем.

Дом спіць. Не пазяхне пад'ездамі.

Пільнае досвітныя сны. Балкон раслінамі падвеснымі Стаў абжываць зіму сцяны.

І далей у тым жа вершы, тэма якога такая, здавалася б, непаэтычная: жанчына-прыбіральшчыца спяшаецца да дня справіць сваю службу.

Трава пад плотам — і разрадкаяю Гарошак, мак і жаўтацвет. Паваяла той спелай градкаю.

Дзе час замёў забыты след. Паваяла — нібы прыснілася, Расою ўпала на зямлю. Жанчына над травой схілілася:

«Журба мая, дай папалю».

Ці не ў гэтай «журбе» ключ да разумення сакрэту характэрнага паэзіі Пысіна? Творчасць яго жывіць народная песня, «матчына песня», як называе яе Аляксей Васільевіч. Гэта сувязь кроўная. Яна не ляжыць на паверхні, таму што самабытны талент знайшоў свой уласны паэтычны лад, аваяны подыхам часу. Але не выпадкова з-пад п'ера выйшлі такія радкі:

Жанчыны, Маці-славаторцы, У час калыханак вы сплалі Імя вясне, пчале і зорцы, Усім добрым дзівам на зямлі.

З пшчотнасцю не раз паўторым: Таго не ведаем зусім, Што вамі знойдзенае дорым, Частуем мёдам не сваім.

Гэта кроўная сувязь у высокай патрыятычнасці паэта, якому «радзіма адкрывае ў дарагіх радзімаках твар», у яго злітнасці з роднай прыродай, у адказнасці за кожнае слова, з якога павінна вырасці «добрай чалавечнасці галінка». І галоўнае — у адказнасці за шчасце людзей, за якое паміралі байцы і паэты, «што ўслаўлялі свае запаветы і ахвярным жыццём і радком».
Тамара РЭУТОВІЧ.

У Беларусі працуе вялікі атрад майстроў выяўленчага мастацтва. Саюз мастакоў БССР рэгулярна наладжвае выстаўкі іх лепшых работ. Творы беларускіх мастакоў экспануюцца і на ўсесаюзных аглядах.

Новая рубрыка «З апошніх вернісажаў», якую мы пачынаем з сённяшняга нумара, будзе знаёміць чытачоў «Голасу Радзімы» з лепшымі работамі мастакоў рэспублікі.

Усесаюзная мастацкая выстаўка «СССР—наша Радзіма» падвяла вынік вялікіх рэспубліканскіх аглядаў, прысвечаных 50-годдзю СССР. Беларускае мастацтва ў Маскве было прадстаўлена імёнамі Б. Аракчэва, Л. Дударэнкі В. Сахненкі, С. Вакара, С. Мурамцава, Б. Заборава, А. Паслядовіч, Г. Паплаўскага і іншых.

Вялікі поспех на ўсесаюзным вернісажы мела карціна Віктара Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца». Вось што пісаў аб ёй у «Правде» сакратар праўлення Саюза мастакоў РСФСР А. Буткевіч:

«Калі ўглядаешся ў трагічную і жыццесцвярдзальную карціну беларускага жывапісца Віктара Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца», выразна разумееш: мастак чэрпаў сілы не з аднаго асабістага болю відавочніка і ўдзельніка грознай вайны, але і ў цвёрдай перакананасці, што яго слова дарагое ўсім, што гэта слова неабходнае не толькі былым беларускім партызанам, але і кожнаму савецкаму чалавеку, у якім бы горадзе, станцыі, аўле або кішлаку ён ні пражываў, на якім бы пероне, на якім бы паўстанку ён ні чакаў калісьці вяртання з вайны бацькоў, сыноў, сясцёр...»

НА ЗДЫМКУ: рэпрадукцыя з карціны В. ГРАМЫКІ «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца».

«НАВУКА І ТЭХНІКА» — 1973 ГОД

У перыяд навукова-тэхнічнага прагрэсу павышаецца цікавасць да навуковых публікацый. Дзякуючы ім глыбокія ідэі, выдатныя адкрыцці, новыя вывады становяцца здабыткам шырокага кола людзей.

Навуковую літаратуру па ўсіх галінах ведаў выпускае рэспубліканскае выдавецтва «Навука і тэхніка». Тэматычны план выданняў на 1973 год прадугледжвае выпуск 208 назваў кніг і часопісаў.

Сярод запланаваных выданняў па гісторыі заслгоўваюць асаблівай увагі III і IV тамы «Гісторыі БССР». Трэці том ахоплівае важнейшы перыяд у гісторыі беларускага народа — ад Кастрычніцкай рэвалюцыі да пабудовы сацыялізму ў нашай краіне. У чацвёртым томе асвятляецца гісторыя Беларускай ССР з 1938 па 1945 год.

Пра А. Чарвякова — камуніста левінскай загартоўкі, які амаль семнаццаць гадоў стаў на чале Беларускай Савецкай дзяржавы, расказвае кніга У. Якутава «З адкрытым сэрцам. Нарыс жыцця і дзейнасці А. Р. Чарвякова».

Прадугледжваецца таксама выданне манаграфій М. Біча «Развіццё сацыяльна-дэмакратычнага руху ў Беларусі ў 1883 — 1903 гг.», Л. Побаля «Славянскія ста-

ражытнасці Беларусі (некропалі ранняга тыпу зарубінецкай культуры)», М. Бацвінкіна «Лаўрэнцій Зізаній», П. Селіванава «Ваеннае будаўніцтва ў Беларусі ў перыяд разгрому паходаў Антанты».

Цікавыя выданні па філасофіі і праву. Сярод іх кніжка доктара філасофскіх навук Я. Бабосава «Чалавек, тэхніка, сацыялізм (некаторыя сацыяльныя аспекты навукова-тэхнічнай рэвалюцыі)», у якой раскрываецца сацыяльная сутнасць навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

«Нарысы гісторыі філасофскай і сацыялагічнай думкі Беларусі (да 1917 г.)» — першая спроба сістэматычнага даследавання і абагульнення тэорыі зараджэння, развіцця і станаўлення філасофскіх і сацыялагічных ідэй у Беларусі са старажытнейшых часоў да кастрычніка 1917 года.

Чаццёрнаццаць работ прысвечаны праблемам эканомікі і палітычнай эканоміі. У кнізе Ф. Дронава «Навукова-тэхнічны прагрэс і праблемы эканомікі» даследуюцца тэарэтычныя аспекты праблем эканомікі ў перыяд навукова-тэхнічнага прагрэсу і асноўныя напрамкі яго развіцця.

Тыя, хто цікавіцца пытаннямі кіравання вытворчасцю, матэрыяльным стымуляваннем і стварэннем АСУ, укараненнем эканоміка-матэматычных метадаў, з ціка-

васцю прачытаюць кнігі Б. Пашкевіча «Эканамічныя праблемы стварэння АСУ», І. Левіна «Тэхніка-эканамічнае планаванне ў АСУ» Г. Корабава, Г. Плінера «Удасканаленне забеспячэння з выкарыстаннем ЭВМ».

На шырокае кола чытачоў разлічаны кнігі «Беларуская народная творчасць. Чарадзейныя казкі», «Сучасная беларуская мова. Пытанні культуры мовы», «Дарагі Антон Паўлавіч... (літаратурныя нарысы пра карэспандэнтаў А. П. Чэхава)», «Беларускія анцёры ў кіно», «Радок», прачытаны тэатрам» і іншыя.

Каля 30 работ прысвечана актуальным праблемам біялогіі. Фізіёлагам, марфалагам, клініцыстам адрасуецца манаграфія І. Булыгіна і В. Салтанава «Электрафізіялагічны аналіз вісцэральных аферэнтных сістэм». Марфалагічныя прыкметы галоўных гаспадарчакаштоўных хвойных драўняных раслін апісаны ў рабоце Н. Несцяровіча і Ф. Іванова «Біялогія хвойных драўняных раслін». У другім выпуску зборніка «Праблемы Палесся» разглядаюцца асноўныя вынікі і далейшыя перспектывы навуковых даследаванняў па праблеме Палесся. У манаграфіі Д. Маркава, Е. Злотніка, Л. Гіткінай «Інфаркт мозгу (пытанні патафізіялогіі і клі-

нікі)» асвятляюцца пытанні лячэння інфаркту. Рыхтуюцца да друку таксама кнігі «Пытанні параўнаўчай і эвалюцыйнай геранталогіі», «Лекавыя расліны і іх выкарыстанне», «Рыбы басейна Прыпяці» і іншыя.

Чытачы атрымаюць розныя выданні па матэматыцы, фізіцы, геалогіі. Так, артыкулы вядучых савецкіх і зарубежных фізікаў, якія працуюць у галіне крышталізацыі і фазавых пераходаў, змешчаны ў зборніку «Кібернетыка і механізм крышталізацыі». Для супрацоўнікаў вылічальных цэнтраў, а таксама навуковых і інжынерна-тэхнічных работнікаў прызначаны «Табліцы сфераідальных і хвалевых функцый і іх першых вытворчых» (у двух тамах), т. I.

Праблемам тэхнікі і яе далейшага развіцця прысвячаюцца дваццаць выданняў. Сярод іх кніга А. Вейніка «Тэрмадынамічная пара».

Выдавецтва прадоўжыць выпуск часопісаў «Весці АН БССР», «Даклады Акадэміі навук БССР», «Інжынерна-фізічны часопіс», «Часопіс прыкладной спектраскапіі», «Дыферэнцыяльныя ўраўненні».

М. АКАЛОВІЧ,
галоўны рэдактар
выдавецтва «Навука і тэхніка».
Е. ПРЭСМАН,
старшы рэдактар.

ПРАФЕСАР СВЕТАПІСУ

Мой субсяседнік — заслужаны работнік культуры Беларускай ССР, лаўрэат прэміі Саюза журналістаў СССР, таленавіты фотажурналіст Міхаіл Ананьін. Фотаздымкі, зробленыя ім у Брэсцкай крэпасці, Хатыні, Белавежскай пушчы і іншых кутках нашай рэспублікі, абышлі сусветную прэсу. На рэспубліканскіх, саюзных і міжнародных выстаўках яго творы адзначаны 40 медалямі, дыпламамі, прызамі.

Больш за сорак год назад Міхаіл Ананьін пазнаёміўся з фатаграфіяй у суседа — фатографа атэлье. Захацелася самому «спынаць імгненні», і ён сам зрабіў камеру. Здымкі, якія з'явіліся праз некаторы час у сьвярдлоўскіх газетах, адразу прыцягнулі ўвагу навізнай, вобразнасьцю, лаканічным і дакладным вырашэннем тэмы.

З 1939 года Міхаіл Ананьін — раз'язны фотакарэспандэнт, а затым намеснік загадчыка аддзела ілюстрацыі «Комсомольской правды». Пачалося захапляючае, напоўненае няспыннай творчасцю жыццё — паездкі па краіне, сустрэчы з лётчыкамі і шахцэрамі, рыбакамі і вучонымі.

...У тую памятную нядзелю 1941 года Міхаіл Ананьін прыехаў у чарговую камандзіроўку ў Рыгу. Насупраць гасцініцы ў невялікім скверы цвіў бэз. Адна галінка, асабліва пышная і сакавітая, прыцягнула ўвагу Міхаіла. Ён накіраваў на яе фотаапарат і шчоўкнуў затворам.

У гэты час у суседнім доме адчынілася акно і голас з рэпрадуктара абвясціў страшэн-

ную навіну: пачалася вайна. Спачатку Міхаіл хацеў неадкладна вяртацца ў рэдакцыю, але праз мінуту падумаў, што вайна можа хутка скончыцца і ён не паспее трапіць на поле бою. Ды і што скажуць у рэдакцыі, калі ён вярнецца без баявых здымкаў? Праз некалькі дзён Міхаіл Ананьін прывёз у Маскву першыя фантэвныя фоталёнкі.

Ён прайшоў усю вайну байцом, журналістам, партызанам. За мужнасць і адвагу быў узнагароджаны ордэнамі і медалямі.

Пасля вайны фотакарэспандэнт працягваў работу ў «Комсомольской правде», затым у часопісе «Советский Союз». Апошнія гады Міхаіл Пятровіч плённа працуе ў выдавецтве «Беларусь», стварае фотаальбомы, прысвечаныя слаўным мясінам нашай рэспублікі. Працяглая гутарка з Міхаіла Пятровічам у асноўным датычылася «творчых сакрэтаў».

— У бібліятэцы імя Леніна я бачыў ваш здымак «Гэта не павінна паўтарыцца» ў многіх ілюстраваных выданнях Еўропы, Азіі і Амерыкі. Гэта фатаграфія прымушае востра адчуць драматызм падзей, што адбыліся ў Брэсцкай крэпасці, і мужнасць яе абаронцаў. Скажыце, калі ласка, гэты здымак — ваша шчаслівая ўдача ці вынік працяглага назірання?

— Я здымаў Брэсцкую крэпасць пад хмурым вольскім небам, у сонечныя летнія дні, у час экскурсій. Аднойчы ўбачыў карціну, якая ўсхвалявала мяне да глыбіні душы: пажылы

мужчына без нагі паклаў сівую галаву на каменную глыбу і плакаў. Я зрабіў адзін здымак, павярнуўся і пайшоў...

— Значыць, вы не ведалі каго сфатаграфавалі?

— Цяпер ведаю. Пасля таго, як здымак атрымаў высокую ацэнку на міжнароднай выстаўцы «Інтэрпрэсфота-62» і абышоў усю савецкую і сусветную прэсу, мне прыйшло пісьмо ад таго, хто быў на гэтым здымку. Ён аказаўся былы сержант мінамётнага рэзліку Брэсцкай крэпасці, а цяпер прафесар Казахскага ўніверсітэта Уладзімір Фурсаў.

— У вас, напэўна, ёсць многа пісьмаў-водгукаў на гэты здымак!

— Сярод соцен водгукаў мне асабліва дарагое пісьмо ад амерыканскага мастака Роквэла Кента, адрасаванае Фурсаў: «Мой дарагі сябар! На фатаграфіі, якую мне прыслаў Міхаіл Ананьін, вы паказаны ў траншэі, якую так гераічна абаранялі, калі былі паранены. Здымак глыбока ўсхваляваў мяне... Ведаючы, колькі вы і вашы таварышы зрабілі ў ім абароны чалавецтва, я з сорамам прызнаю сваё бяссілле выказаць вам сваю бяскоцую ўдзячнасць...»

— Амаатарам прыроды вельмі спадабаўся ваш фотаальбом «Белавежская пушча». Відаць у час работы было нямала нечаканасцей!

— Так, аднойчы мне захацелася зрабіць «партрэт» магутнага зубра. Калі паміж намі заставалася не больш як тры метры, зубр кінуўся на мяне. Абараняючыся, я шпурнуў на-

сустрэч яму сваю рэпарцёрскую сумку, і зубр спыніўся. Мой стары сябар Лук'ян Шахалевіч, які працуе ў пушчы егерам, потым гаварыў, што мяне выратаваў менавіта колер сумкі. Яна была чырвоная.

— Колькі гадзін вам спатрэбілася, каб сфатаграфавалі волькую рэдкасць Белавежскай пушчы — чорных буслоў?

— Цэлыя два месяцы! З зямлі іх амаль не было відаць і я змайстраваў сабе невялікую пляцоўку на верхавіне елкі насупраць дуба, на якім жылі чорныя буслы. Чакаць зручнага моманту даводзілася цэлымі днямі. Вяртацца вечарамі ў хату егера іншы раз не было сіл, і я заставаўся начаваць у лесе.

— Фатаграфія стала ў вас сямейнай справай...

— Скажу шчыра, без сваёй жонкі і вернага памочніка Аляксандры Канстанцінаўны я не змог бы столькі зрабіць. Яна не толькі дапамагае апрацоўваць фотаматэрыялы, але многа і паспяхова здымае. Яе каліяровы здымак «Дзеці», зроб-

лены ў час майскай дэманстрацыі, быў надрукаваны ў многіх часопісах Еўропы і Амерыкі. Словам, мы працуем у чатыры рукі — дружна, зладжана, выдатна разумеем адзін аднаго, і гэта дапамагае творчасці. Захапленне фатаграфіяй вызначыла і жыццёвы лёс дачкі Тамары.

— Ці падтрымліваеце вы дзельны адносіны з фотаамаатарамі?

— Я сістэматычна ўдзельнічаю ў рабоце фотаклуба «Спыніся, імгненне», створаным па ініцыятыве газеты «Вячэрні Мінск». Нядаўна ў клубе журналістаў арганізаваў выстаўку сваіх работ. Ён прыйшлі паглядзець сотні далёкіх ад журналістыкі людзей.

НА ЗДЫМКАХ: уверсе — муж і жонка АНАНЬІНЫ праглядаюць свае новыя фатаграфіі. Унізе — работы Міхаіла АНАНЬІНА: «Пасля атакі, 1941 год», «Мінскія павархі»; «Гордасць Белавежы — чорныя буслы».

Інтэрв'ю правёў Мікалай АМЕЛЬЧАНКА.

ШМАТ тысячагоддзяў назад расталы ледавік пакінуў на прастронах Беларусі скрышаныя абломкі Скандынаўскіх гор — валуны. Даўно змяніліся клімат і ландшафты, а вось каменні амаль не крапуць час. Яны — маўклівыя сведкі той суровай эпохі, калі на Зямлі лютавала «вялікая зіма». Гэтыя сімвалы вечнасці заўсёды выклікалі ў людзей пачуццё паваргі, з імі было звязана мноства легенд. Нашы далёкія продкі пакланяліся каменням — лічылі іх свяшчэннымі. Часам ім давалі назвы і нават чалавечыя імёны. Некаторыя з каменяў звязаны з гістарычнымі асобамі: Рогвальдаў камень, пастаўлены ў 1171 годзе за сем кіламетраў на ўсход ад пасёлка Коханова (Талачынскі раён); Вітольдавы «вілкі» ў рацэ Ушач і «талеркі» недалёка ад возера Варанеч (Полацкі раён).

Вялікай вядомасцю карыстаюцца так званыя Барысавы каменні, размешчаныя ў розных месцах на Заходняй Дзвіне паміж Полацкам і Верхнядзвінскім. На велізарных глыбах з шэрага і чырвонага граніту высечаны рознай формы крыжы і славянскія надпісы. Самы вялікі з гэтых каменяў, вышыняй два метры і акружнасцю — шаснаццаць, размешчаны на паўночным захадзе ад пасёлка Дзвіна ўніз па цячэнні ракі. У літаратуры ёсць указанне, што ён «пастаўлены» у 1102

годзе мінскім князем Барысам Усеваладавічам.

Велізарная каменная глыба ў выглядзе варот узвышаецца на ўзгорку ля вёскі Горка Дзятлаўскага раёна. Даў-

Каменныя Дзівы

ней тут праводзіліся мнагалюдныя святы ў Юр'еў дзень.

З любоўю ахоўваецца землякамі «камень Багушэвіча», што знаходзіцца паблізу вёскі Кушыяны Смаргонскага раёна. На ім беларускі паэт-дэмакрат Францішак Багушэвіч склаў свае творы. Пад валуном знаходзіўся яго тайнік для забароненай літаратуры. У ніжняй частцы на роўнай пляцоўцы выгравіраван надпіс з яго псеўданімам: «Памяці Мацея Бурачка. 1900 г.».

А вось у двух велізарных, па пяць-сем метраў у даўжыню валуноў, што «залеглі» ля паўночнай ускраіны вёскі Каменка Уздзенскага раёна, іншы «лёс», іншае «прызначэнне»: ад іх пайшла назва самога пасёлка.

Многія валуны як помнікі гісторыі і культуры яшчэ ча-

каюць сваіх даследчыкаў — напрыклад, валуны з высечанымі крыжамі і галавой жанчыны ля вёскі Грабаўцы, Савіцкія, Якоўчыцы Жабінкаўскага раёна.

Некаторыя каменныя глыбы і валуны маюць навуковае значэнне. Сярод іх самы вялікі валун Беларусі, які мае ў даўжыню адзінаццаць метраў і ўзвышаецца амаль на тры метры над зямлёй ля вёскі Горкі Бешанковіцкага раёна, шасціметровай даўжыні глыба валуна-галечнага кангламерату ў нёманскім яры ля вёскі Жыдаўшчызна Гродзенскага раёна і многія іншыя.

Як вучоныя даведліся, якія валуны адкуль родам? Аказваецца, сярод незлічонага мноства беларускіх валуноў ёсць і такія, што складаюцца з парод, характэрных толькі для абмежаваных, невялікіх раёнаў Фенаскандыі. Напрыклад, такія, як парфіры і парфірыты з раёна Даларне (Швеція), аландскія граніты і рапаківі (гіпсы каменны) з аднайменных астравоў, чырвоныя балтыйскія парфіры, выбаргскія рапаківі, шакшынскія кварцыты і іншыя. Такія валуны геологі называюць «ітручымі» — па іх вызначаюць з дастатковай дакладнасцю напрамак руху ледавіка ў розных мясцовасцях.

У нас у рэспубліцы найбольш каштоўныя валуны аб'яўлены помнікамі прыроды або культуры і ахоўваюцца дзяржавай.

В. БАЛКОУ.

ГУМАР

— Чаму ты называеш Перу баявым сябрам? Вы што, разам ваявалі?

— Не, мы ў адзін дзень пажаніліся.

Перад самым закрыццём у краму, дзе гандлююць агнястрэльнай зброяй, урываецца маладая жанчына.

— Мне патроны для пісталета! Тэрмінова!

— Калібр? — пытаецца прадавец.

Жанчына змерала позіракам прадаўца.

— Прыкладна ён такога ж самага росту, як і вы, але крыху таўсцейшы.

Настайнік:

— Мірка, скажы хуценька, жывёла якога паходжання найстарэйшая?

— Каза... Казёл...

— Чаму?

— Яны ж барадатыя!

Медыцынская сястра са

здзіўленнем глядзіць на ўрача, які безупынку смеецца.

— Вы ведаеце, што зарыз будзе?

— Што?

— Да мяне на прыём прыйдзе інспектар аўтаінспекцыі, які ўчора зрабіў мне пракол на талоне.

— Доктар, вельмі ж баліць левая нага...

— Што зробіш, узрост...

— Але чаму не баліць правая? Хіба яна не такая старая?

— Ты ведаеш, Вальборт, з таго часу, як наша дачка пачала іграць на арфе, мне ўжо не хочацца трапіць пасля смерці ў рай.

Начальнік сакратарцы:

— Калі вы пазванілі майёй жонцы і казалі, што я застаюся дапазна на рабоце, як яна рэагавала?

— Яна спытала: «Ці магу я цвёрда на гэты разлічваць?»

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Зак. № 96.